

גט שאבד

מקורות – (א) גיטין כז. משנה וגמרא; רש"י, רא"ש, רמב"ן, רשב"א ומאירי על אתר; ר"ף וספר הזכות יג;; רמב"ם הל' גירושין פ"ג הל' ט-י, 'מגיד משנה' על אתר; שולחן ערוך אבן העזר קל"ב, ד, 'בית שמואל' ס"ק י.

(ב) יבמות קטו.; בעל המאור ומלחמות שם מג: בדפי הר"ף; גר"א אבן העזר י"ז ס"ק עב; בבא מציעא כח., רמב"ם וראב"ד הל' גזילה ואבידה פ"ג ה"ג.

"המביא גט ואבד הימנו, מצאו לאלתר – כשר, ואם לאו – פסול. מצאו בחפיסה או בדלוסקמא, אם מכירו – כשר"

(משנה גיטין כו.).

המשנה עוסקת בדינו של גט שאבד מידי הבעל או שלוחו. דיון מקביל בעניין גט שאבד מופיע גם בפרק הראשון במסכת בבא מציעא (יח-יט.). הגמרא בסוגייתנו מצטטת משנה מפרק זה, ובהמשך הסוגיה מצוטטת ברייתא נוספת מהסוגיה שם.

למרות הנושא המשותף, ההבדל בין שתי הסוגיות הוא ברור. הסוגיה במסכת בבא מציעא דנה במקרה שאדם אחר מצא את הגט, והוא מתלבט למי להשיב את הגט – לאיש או לאישה. זוהי שאלה בהלכות השבת אבידה, והיא מתעוררת במהלך הסוגיות שם ביחס לסוגים נוספים של שטרות – שטרי חוב, שוברים וכדו'. ברור שלשאלה זו יש השלכות גם ביחס למעמדה האישי של האישה, אך מנקודת מבטו של המוצא השאלה נעוצה בעיקרה בהלכות השבת אבידה.

בסוגייתנו, לעומת זאת, הבעל עצמו או שלוחו הם שמצאו את הגט. במקרה כזה כלל לא מתעוררת שאלה של השבת אבידה. הדיון מתמקד בהלכות גיטין: האם ניתן להניח שהגט שנמצא הוא הגט שאבד, או שמא מדובר בגט אחר הדומה לגט שאבד, אך פסול לגירושין כיוון שלא נכתב לשמה?

הגמרא בסוגייתנו אמנם מצטטת את המשנה ממסכת בבא מציעא, ומשווה בינה לבין משנתנו. אולם, אין ללמוד מכאן ששתי המשניות עוסקות באותו עניין. הגמרא באה לדייק, שהבעיה שאיתה מתמודדת המשנה שם ממוקדת בהלכות השבת אבידה בלבד. מכאן ניתן ללמוד, שביחס לזיהוי הגט עצמו אין כל בעיה, בשונה לכאורה מהקביעה במשנתנו שיש לחשוש להחלפת הגט באחר.

את הדיון בסוגייתנו אפשר לפצל לשלושה מישורים:

א. הגדרת הגט כאבוד. החילוק של המשנה בין גט שנמצא לאלתר לבין גט שנמצא לאחר זמן הוא כנראה במישור הזה; אם הגט נמצא לאלתר – הוא כלל לא נחשב כאבוד, ולכן אין כל חשש לגביו.

ב. במקרה שהגט אכן אבד – מהם החששות הקיימים לגביו? הזכרנו לעיל שקיים חשש שהגט התחלף בגט אחר שכתובים בו אותם השמות, ויש לברר באילו תנאים חשש זה אכן קיים.

ג. במקרים שהחשש אכן קיים – כיצד ניתן להתגבר עליו? במישור הזה כלול הדין שבסיפא של המשנה, הקובע שאפשר לסמוך על סימנים בגט כדי להכריע שהוא לא הוחלף.

לאלתר

בסיום הסוגיה מביאה הגמרא ברייתא, המפרטת דעות שונות בשאלה מהי הגדרת השיעור "לאלתר":

“תנו רבנן: איזהו שלא לאלתר? רבי נתן אומר: ששהה כדי שתעבור שיירא ותשרה.
 רבי שמעון בן אלעזר אומר: כדי שיהא אדם עומד ורואה שלא עבר שם אדם, ויש
 אומרים: שלא שעה אדם שם.
 רבי אומר: כדי לכתוב את הגט. רבי יצחק אומר: כדי לקרותו. אחרים אומרים: כדי
 לכותבו ולקרותו”

(גיטין כז:).

קל להבין מסברה את הדעות הראשונות בברייתא. כאמור, המשנה מתמודדת עם החשש שמא התחלף הגט. בהתאם לכך, החכמים קובעים שיעור זמן שבו הסיכוי שאכן הגיע למקום גט אחר הוא נמוך. כך מסתבר להבין את שיטתו של רבי נתן, הקובע את השיעור של "לאלתר" על פי הזמן שלוקח לשיירה לעבור ולהתעכב במקום. אם אכן התעכבה במקום שיירה – גדלו הסיכויים שמישהו מאנשי השיירה הפיל במקום גט.

גם את שיטתו של רבי שמעון בן אלעזר יש להבין על רקע מידת ההסתברות שהגיע למקום גט אחר. שהרי רבי שמעון בן אלעזר כלל לא מציב שיעור קבוע של זמן, אלא מכשיר את הגט כל זמן שאדם עומד במקום ורואה שלא עבר שם אדם אחר. כל עוד לא עבר במקום אדם – אין כל חשש שנפל שם גט נוסף, ללא קשר לשאלה כמה זמן עבר מאז נפילת הגט.

לעומת זאת, קשה יותר להציע הסבר הגיוני לדעות המובאות בהמשך הברייתא. הדעות האלה אינן קובעות את השיעור בהתאם למידת החשש להחלפת הגט, אלא באופן לכאורה שרירותי – בהתאם לזמן שלוקח לכתוב את הגט או לקוראו. מדוע דינו של הגט שנפל משתנה לאחר שעבר פרק הזמן הזה? כנראה יש להסביר, שלפי השיטות האלה השיעורים הם שיעורים פורמאליים, שנועדו להגדיר את הגט כאבוד¹. אם הבעל או השליח מצאו את הגט לפני שעבר השיעור הזה – נחשב הדבר כאילו הגט מעולם לא אבד, ולכן לא מתעורר כל חשש לגביו.

לאור זאת ניתן לחזור ולהציע הבנה נוספת גם לשיטת רבי נתן, הסובר ששיעור "לאלתר" הוא כדי שתעבור שיירה ותשרה. אמנם, ההבנה הפשוטה היא שמטרתו של פרק הזמן בשיעור זה היא להגדיל את החשש שהגט התחלף. אך ניתן להבין בדרך אחרת, ששיעור זה איננו קשור באופן ישיר לחשש שהגט התחלף, אלא הוא בא לקבוע באופן פורמאלי מתי הגט נחשב כאבוד, בדומה לדעות האחרונות בברייתא.

נפקא מינה בין שתי ההבנות האלה עשויה להיות במקום שבו החשש להתחלפות הגט נובע משיקולים אחרים, ולא ממעבר של שיירות במקום. כפי שנראה להלן, לפי חלק מהדעות אנו חוששים גם כאשר שיירות אינן מצויות, אם הוחזקו במקום זה שני אנשים באותו השם. במקרה זה, מסתבר שנצטרך לחשוש אפילו אם טרם חלף שיעור הזמן "כדי שתעבור שיירה ותשרה", שהרי החשש כלל איננו קשור למציאותן של השיירות. השיעור של רבי נתן לכאורה איננו מתיישב עם הדעות האלה, לפי ההבנה ששיעור הזמן שקובע רבי נתן בא להגדיל את החשש לגט שנפל מאנשי השיירה. כך אמנם עולה מדברי הראב"ד שהזכרנו לעיל.

לעומת זאת, אם נבין ששיעור הזמן שקובע רבי נתן בא להגדיר את הגט כאבוד – שיעור זה עשוי להתאים לכל השיטות בגמרא. גם במקרה שהחשש איננו נובע ממעבר השיירות, על כל פנים אין אנו חוששים אלא בגט המוגדר כאבוד. גט שנמצא לאלתר עדיין לא מוגדר כאבוד, ולכולי עלמא אין כל צורך לחשוש לגביו.

החשש להחלפת הגט

כאמור, כאשר הגט נמצא לאחר זמן קיים חשש שהוא התחלף בגט אחר. לפני שנפרט מהם התנאים שבהם מתעורר חשש זה, נתייחס בקצרה לעצם החשש, וליסוד ההלכתי שעליו הוא נשען.

1 כפי שכותב רש"י על אתר (ד"ה כדי שיכתוב): "שיעורא בעלמא נתנו בו".

במבט פשוט נראה, שמבחינה מציאותית החשש שהגט התחלף איננו גדול. מה הסיכוי שאדם נוסף באותו השם כתב גט לאשתו, גם היא בעלת שם זהה, ואיבד את הגט בדיוק באותו המקום שבו אבד הגט הראשון? כדי להבין מדוע בכל זאת אנו מייחסים חשיבות לחשש הזה, נזכיר את דבריו של הגר"ח ביחס לסוגיה במסכת בבא מציעא, העוסקת גם היא בשטרות שאבדו.

כפי שהזכרנו לעיל, הגמרא בפרק הראשון במסכת בבא מציעא עוסקת בהרחבה בסוגים שונים של שטרות שאבדו. בכל המקרים שם עולה ההתלבטות האם להחזיר את השטר, ולאיזה משני הצדדים להחזירו. במסגרת הדיון שם עולים חששות רבים – חשש לפירעון, חשש לקנוניא וכדו'.

הגר"ח הסביר, שמבחינה מציאותית החששות האלה אינם בעלי סבירות גבוהה. במקרה רגיל, שבו אחד מן הצדדים מחזיק את השטר בידו – לא היינו מעלים בדעתנו חששות מעין אלה? אולם, המצב שונה כאשר מדובר בשטר שאבד, ונמצא ברחוב ללא בעלים. בדרך כלל, שטר מקבל את תוקפו ומעמדו מכוחו של האדם המחזיק בו. כאשר השטר איננו מוחזק בידי אדם כלשהו – הוא מאבד את משמעותו, וחוזר להיות פיסת נייר ותו לא. דווקא במצב כזה, כאשר מעמד השטר רעוע ומעורער, מתעוררים כל הספקות והחששות השונים ביחס אליו. לפיכך לא ניתן להשיב את השטר האבוד לבעליו לפני שנתגבר באופן משביע רצון על כל החששות האלה.

מסתבר שכך הוא המצב גם ביחס לגט שאבד. כל עוד הגט מוחזק ביד הבעל או שלוחו – הם עומדים מאחוריו ומעניקים לו תוקף, ובכך מונעים התעוררות של חששות וספקות ביחס אליו. כאשר הגט אבד – הוא איבד את תוקפו, ומעמדו התערער. רק במצב כזה יכול להתעורר החשש שהגט התחלף. כעת, כדי להשיב את הגט לבעליו ולהתיר לגרש בו את האישה, נצטרך קודם כל להתגבר על החשש, ולהכריע שזהו אכן אותו הגט שאבד.

2 לשם המחשה עיין למשל ב"ב קעא. ששטר שזמנו כתוב בשבת כשר, כיוון שמניחים שהוא נכתב לאחר השבת. הראשונים שם (עיין למשל ריטב"א ד"ה תנו רבנן) מציינים שלא זו בלבד שאנו תולים שהשטר לא נכתב בשבת, אלא אנו תולים שהוא נכתב לאחר השבת ולא לפניו, ולכן אין זה שטר מוקדם.

התנאים שבהם קיים החשש

החשש להתחלפות הגט איננו מתעורר בכל מקרה. קיימים תנאים מסוימים הנדרשים כדי שהחשש ייווצר. באופן כללי מופיעים בסוגיה שני גורמים בעלי משקל ביצירת החשש:

א. האם שיירות מצויות באותו מקום.

ב. האם הוחזקו באותו מקום שני אנשים בעלי אותו שם (בלשון הגמרא: "הוחזקו שני יוסף בן שמעון").

בנוגע ליחס שבין שני הגורמים האלה קיימות מספר דעות בסוגיה:

א. דעת רבה היא שיש להחמיר ולחשוש שהגט הוחלף רק כאשר מתקיימים שני התנאים גם יחד: הגט נמצא במקום שהשיירות מצויות בו, ו**גם** הוחזקו במקום זה שני אנשים בעלי אותו השם.

ב. רבי זירא, לפי ההבנה המקובלת בראשונים, סובר שדי באחד מהתנאים הנ"ל כדי לחשוש שהגט התחלף. החשש קיים בכל מקום שבו שיירות מצויות או כאשר הוחזקו שני אנשים בעלי אותו שם (עיין למשל רמב"ן כז: ד"ה רבי ירמיה).

ג. ה'מגיד משנה' הבין בדעת הרמב"ם (הל' גירושין פ"ג ה"ט), שהגורם היחיד המשמעותי להלכה הוא שיירות מצויות. במקום ששיירות מצויות – חוששים אפילו אם לא הוחזקו שני אנשים בעלי אותו שם. במקום שהשיירות אינן מצויות – אין חוששים, אפילו אם הוחזקו.

ד. השולחן ערוך (אבה"ע קל"ב, ד) מעלה את האפשרות להחמיר אפילו כאשר לא התקיים אף אחד מהתנאים – השיירות אינן מצויות ולא הוחזקו שני אנשים בעלי אותו שם. ה'בית שמואל' על אתר (ס"ק י) תמה על פסק זה, שאין לו מקור בגמרא. אולם, המאירי (כז: ד"ה יש פוסקים) מציין שכך עולה מהירושלמי בסוגייתנו (פ"ג ה"ג).

כאמור, ההבנה המקובלת בראשונים לשיטת רבי זירא היא שדי באחד מהתנאים – שיירות מצויות או הוחזקו. שיטה זו מובנת היטב מסברה, שהרי כל אחד מהגורמים האלה מספיק בפני עצמו כדי לעורר את החשש שהגט התחלף. אם ידוע לנו שיש במקום אדם נוסף באותו השם – יש לחשוש שהגט שנמצא הוא שלו, אפילו אם לא עברו שיירות במקום. ומאידך, גם אם לא הוחזק במקום אדם נוסף באותו שם, אם מצויות שם שיירות – יש לחשוש שבאחת מהשיירות עבר אדם נוסף בעל שם זה שהגיע ממקום רחוק, והוא זה שהפיל את הגט שנמצא.

לעומת זאת, קשה יותר להבין את דעתו של רבה, הדורש את קיומם של שני התנאים כדי לחשוש שהגט התחלף. לפי רבה, אם לא הוחזקו שני אנשים באותו שם – אין חוששים להחלפת הגט, אפילו במקום שהשיירות מצויות. זאת, אף על פי שקיימת סבירות גבוהה שבמקום כלשהו בעולם קיים אדם בעל שם זהה. ואם לכך אין אנו חוששים, איזו משמעות יש לעובדה שבמקום הזה הוחזקו שני אנשים באותו שם? באיזה אופן מצטרפת העובדה הזו למעבר השיירות, וגורמת לנו לחשוש להחלפת הגט?

הרשב"א התחבט בשאלה זו, והציע את התירוץ הבא:

”דכל שאנו רואין דיש אחר דשמו כן הוא ושם עירו, אנו חוששין שמא יש אחרים הרבה ומבני השיירות נפל”

(רשב"א גיטין כו: ד"ה הא דאמרינן).

לפי הרשב"א, קיומם של שני אנשים בעלי שם זהה איננו הסיבה לחשש שהגט התחלף. זהו רק סימן לכך שמדובר בשם נפוץ. החשש להחלפת הגט נובע אך ורק מבני השיירות שעברו במקום. במקרה רגיל אין אנו חוששים שאחד מבני השיירות קרוי באותו השם כמו בעל הגט, כיוון שהסיכוי לכך הוא נמוך. אך כיוון שנודע לנו שזהו שם נפוץ במיוחד – עלינו לחשוש שיש אנשים נוספים בשם זה במקומות אחרים, ואולי אחד מהם עבר כאן בשיירה והפיל את הגט שנמצא.

ניתן להסביר בדרך אחרת את הצירוף של שני הגורמים: שיירות מצויות ו"הוחזקו". המעבר של שיירות במקום אכן מגביר את הסיכוי שנפל כאן גט זהה לגט שאבד. אולם, עדיין לא עומדות בפנינו עובדות מוצקות המספיקות כדי לעורר את הספק ביחס לזהות הגט. קיים חשש כללי שאיננו נובע מנתונים ממוקדים העומדים בפנינו, ולא די בכך כדי ליצור את לידת הספק. זהו תפקידו של הגורם השני – "הוחזקו". כיוון שידוע לנו באופן ברור שיש במקום זה אדם נוסף בעל שם זהה, מתעורר אצלנו הספק ביחס לזהות הגט שלפנינו. אמנם, הסיכוי שהאדם השני כתב גם הוא גט לאשתו ואיבד אותו במקום זה הוא נמוך ביותר. לפיכך, במקרה הרגיל היינו מכריעים את הספק הזה לקולא. לשם כך יש צורך במעבר השיירות, המעצימות את החשש להתחלפות הגט, ומונעות מאיתנו להכריע את הספק לקולא.

על פי ההסבר שהעלינו, שני הגורמים – שיירות מצויות ו"הוחזקו" – אינם שקולים זה לזה. "הוחזקו" בא ליצור את לידת הספק, ואילו "שיירות מצויות" בא להגביר ולהעצים את החשש. על רקע הסבר זה נוכל להבין את דברי הראשונים, היוצרים הבחנה בין שני המקרים שבהם קיים רק גורם אחד: הוחזקו שני יוסף בן

שמעון ללא שיירות מצויות, לעומת שיירות מצויות ללא "הוחזקו". הבחנה כזו קיימת, למשל, בדבריו של הרא"ש בסוגייתנו:

"דיותר יש לחוש שאותו המצוי בעיר עבר דרך שם, אפילו במקום שאין השיירות מצויות, ממה שנחוש שבא אחר מעיר אחרת ועבר דרך שם, ואפילו במקום שהשיירות מצויות" (רא"ש גיטין פ"ג סי' א).

עיקרון דומה עולה גם מדברי הראב"ד בסוגייתנו (יג: בדפי הר"ף). ניתן להסביר, שכאשר לא הוחזקו במקום שני אנשים בעלי אותו שם – כלל לא נולד הספק. משום כך זהו מצב חמור פחות, אפילו אם מדובר במקום שהשיירות מצויות. אמנם מצויות במקום שיירות, אך החשש שהן מעוררות הוא חשש כללי ובלתי ממוקד, כפי שביארנו. ספק ממוקד הנוצר מחמת עובדות מוצקות, גם אם היקפו מצומצם, הוא חמור יותר מאשר ספק שהיקפו נרחב, אך הוא כללי ומעורפל.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (הל' גירושין פ"ג ה"ט) פוסק להלכה שיש לחשוש שהגט התחלף אם שיירות מצויות במקום, גם אם לא הוחזקו שם שני יוסף בן שמעון. רק אם הגט נמצא לאלתר אפשר להקל ולהעמיד את הגט על חזקתו. הרמב"ם בהלכה זו פוסק, ששיעור לאלתר הוא כל עוד לא שהה אדם שם, כדעת היש אומרים בביריתא שראינו לעיל.

בהלכה הבאה מתייחס הרמב"ם למקרה שהוחזקו שני אנשים בעלי אותו השם. כאן פוסק הרמב"ם ששיעור לאלתר הוא קצר יותר – כל שלא עבר שם אדם:

"הוחזק באותו המקום איש אחד ששמו כשמו שבגט – חוששים שמא גט זה הנמצא של אותו האיש האחר הוא, הואיל ועבר אדם שם, ואף על פי שלא שהה, ואם נתגרשה בו – הרי זו ספק מגורשת"

(רמב"ם הל' גירושין פ"ג ה"ט).

הראשונים נחלקו בפירוש הלכה זו ברמב"ם. הרשב"א (כז: ד"ה ולענין פסק הלכה) הבין, שהרמב"ם כאן עוסק במקום שהשיירות אינן מצויות בו. לפי ההבנה הזו, שיטת הרמב"ם דומה לשיטת הרמב"ן שראינו לעיל, שלפיה די באחד מהגורמים – שיירות מצויות או "הוחזקו" – כדי להחמיר. כמו כן עולה מכאן, שהרמב"ם מחמיר יותר במקרה ש"הוחזקו" ללא שיירות מצויות מאשר במקרה ששיירות מצויות ולא הוחזקו. שיעור לאלתר במקרה ששיירות מצויות ולא הוחזקו הוא כל שלא שהה אדם שם, ואילו במקרה שהוחזקו ללא שיירות מצויות השיעור קצר יותר – כל שלא עבר אדם

שם. הבדל זה מתאים לשיטות הרא"ש והראב"ד שראינו לעיל, הסוברים ש"הוחזקו" בפני עצמו חמור יותר מ"שיירות מצויות" בפני עצמו.

ה'מגיד משנה' פירש את שיטת הרמב"ם בצורה שונה. לדעתו, הרמב"ם בשתי ההלכות עוסק במקום ששיירות מצויות בו. במקום שהשיירות אינן מצויות הרמב"ם איננו מחמיר כלל, אפילו אם הוחזקו שני יוסף בן שמעון. החילוק בין שתי ההלכות ברמב"ם משמעותי רק לעניין שיעור "לאלתר": במקום שהשיירות מצויות בו, אם לא הוחזקו שם שני אנשים בעלי אותו שם – השיעור הוא כל עוד לא שהה אדם שם. אם בנוסף לשיירות המצויות הוחזקו שם שני אנשים בעלי שם זהה הדין חמור יותר, ושיעור לאלתר הוא כל עוד לא עבר אדם שם.

לפי הבנת ה'מגיד משנה', שיטת הרמב"ם היא הפוכה משיטת הרא"ש והראב"ד שראינו לעיל. הרא"ש והראב"ד סברו, ש"הוחזקו" ללא שיירות מצויות הוא מקרה חמור יותר מאשר שיירות מצויות ללא "הוחזקו". הרמב"ם סובר להיפך, שיש להחמיר בשיירות מצויות אפילו אם לא הוחזקו, ואילו כאשר השיירות אינן מצויות – אפשר להקל אפילו אם הוחזקו. כנראה לדעת הרמב"ם הקריטריון המשמעותי ביותר הוא היקף הספק: האם עברו כאן רק אנשי המקום או אנשים מכל העולם. שאלת היקף הספק משמעותית יותר מהשאלה עד כמה הספק הוא מוצק וברור. לפיכך הגורם של "הוחזקו" בפני עצמו איננו חמור כמו הגורם של שיירות מצויות בפני עצמו, ואיננו מספיק כדי שנחשוש להחלפת הגט.

כאמור, גם לפי ה'מגיד משנה' יש משמעות לכך שהוחזקו שני אנשים באותו השם – לעניין שיעור "לאלתר". ייתכן שבהקשר זה באה לידי ביטוי, גם במסגרת שיטת ה'מגיד משנה', המשמעות המיוחדת של "הוחזקו" כגורם היוצר ספק מוחשי וברור. אמנם, לא די ב"הוחזקו" בפני עצמו כדי להחמיר, כיוון שהחשש הוא רחוק מדי. אך במקום שהשיירות מצויות והחשש סביר, העובדה שהוחזקו שני אנשים באותו השם הופכת את החשש למוחשי ומוצק יותר. משום כך יש להחמיר בספק זה אפילו אם לא שהה שם אדם, ובלבד שאדם עבר שם.

לפי הסברו של הרשב"א לשיטת הרמב"ם ניתן להציע הסבר אחר לחילוק של הרמב"ם בעניין שיעור "לאלתר". ייתכן שבאופן בסיסי שיעור לאלתר הוא כל שלא עבר שם אדם. אולם, במקום שהשיירות מצויות, אם רק עבר שם אדם אך לא שהה – אין כל משמעות למציאותן של השיירות. הגורם של שיירות מצויות הוא בעל משמעות רק לאחר פרק זמן המאפשר לאנשי השיירה לשהות במקום. כל עוד לא שהה שם אדם – נחשב הדבר כאילו השיירות כלל לא מצויות במקום. לפיכך אפשר להקל, ובלבד שלא

הוחזקו שם שני אנשים בעלי אותו השם. אם הוחזקו שני אנשים יש להחמיר אפילו ללא שיירות מצויות, ולכן אנו חוזרים לשיעור הבסיסי של לאלתר – כל עוד לא עבר אדם שם.

הקושיה ממסכת יבמות

הראשונים על אתר מפנים לסוגיה במסכת יבמות, העוסקת גם היא בחשש להחלפה בין אנשים שונים בעלי אותו השם. הגמרא שם (קטו:) עוסקת ביצחק ריש גלותא בן אחותו של רב ביבי, שמת בהיותו בדרך. אשתו קיבלה הודעה על כך שאדם בשם זה מת. האמוראים נחלקו האם ניתן להניח שבעלה הוא האדם שמת, או שמא יש לחשוש שהמת הוא אדם אחר בעל שם זהה. אביי סובר שיש לחשוש לכך, ואילו רבא סובר שאין לחשוש, והאישה מותרת להינשא.

בהמשך הסוגיה מבואר, שאם הוחזק אדם נוסף בשם יצחק ריש גלותא – גם לדעת רבא יש לחשוש שהאדם האחר הוא המת. דעתו של רבא, שלא חוששים ליצחק ריש גלותא אחר, נאמרה רק כאשר לא ידוע לנו על אדם נוסף בשם זה. זוהי גם הדעה שנפסקה להלכה.

הראשונים מבארים, שהמקום שבו התרחש המקרה של הגמרא שם נחשב כמקום ששיירות מצויות בו, שהרי מכל העולם היו יכולים להגיע לשם. אף על פי כן רבא התיר את האישה, ולא חשש שהאדם שמת הוא למעשה אדם אחר. דעתו של רבא מתיישבת עם דעת רבה בסוגייתנו, הסובר שיש לחשוש רק כאשר מתקיימים שני התנאים – שיירות מצויות ו"הוחזקו". אולם, הרי"ף פוסק להלכה (יג-יד. בדפי הרי"ף) שיש לחשוש להחלפת הגט במקום שהשיירות מצויות גם אם לא הוחזקו. מדוע לפי שיטתו לא חששו במסכת יבמות ליצחק ריש גלותא נוסף?

הראשונים תירצו קושיה זו בדרכים שונות. בעל המאור (יבמות מג. בדפי הרי"ף) מציע לתרץ, שקיים חילוק בין מיתה לבין גט. החשש של רבי זירא בסוגייתנו נאמר דווקא ביחס לגט שאבד, ואילו במקרה שהודיעו לאישה שמת בעלה – אין צורך לחשוש להחלפה בזהות הבעל. כך מציע גם הרא"ש בסוגייתנו:

ו"אפשר דהכא פסק רב אלפס לחומרא במילתא דאיסורא, ולא מהדרין גט לבעל לגרש בו, כיון דאפשר שיכתוב גט אחר, אבל בעובדא דיצחק ריש גלותא, אי חיישינן לתרי יצחק צריכה להתעגן כל ימיה – פסק לקולא, כמו שמצינו שהקילו הרבה קולות בעדות אישה"

(ורא"ש גיטין פ"ג סי' ג).

הרא"ש מזכיר בדבריו שני נימוקים להקל במיתה לעומת גט. מחד, ההשלכות של ההחמרה בגט הן בעלות השלכות פחות משמעותיות, שהרי בדרך כלל אפשר לכתוב גט נוסף ולהסתלק מהספק. מאידך, מצאנו בהקשרים נוספים בהלכה שהקלו במיתה קולות מיוחדות. קולות אלו נובעות מחשש לעיגון, וגם מההנחה שהאישה תדייק ולא תינשא מבלי לוודא בבירור שאכן בעלה מת.

על כל פנים, תירוצים אלה נתקלים בקושיה מהסוגיה במסכת יבמות. בהמשך הסוגיה שם משווה הגמרא את המקרה של יצחק ריש גלותא למקרה דומה בהלכות גיטין. הגמרא איננה מעלה בדעתה לחלק בין התחומים, כפי שחילקו בעל המאור והרא"ש. כך אמנם מקשה הרמב"ן שם (מג: בדפי הרי"ף) על שיטת בעל המאור.

הראב"ד בסוגייתנו מציע תירוץ אחר לקושיה ממסכת יבמות³. בתירוץ הוא מחלק בין מקרה שבו יש חשש שהגט הגיע מכל מקום בעולם, לבין מקרה שבו ברור שהגט הגיע ממקום מסוים. במקרה הרגיל, אם השיירות מצויות – יש לחשוש שהגיע לכאן ממקום אחר אדם נוסף באותו השם, והגט שמצאנו הוא הגט שלו. לעומת זאת, בגמרא במסכת יבמות ברור שהאדם שמת הגיע מבבל, שהרי רק בבבל יש ריש גלותא. משום כך, גם אם ההודעה הגיעה ממקום שהשיירות מצויות בו – אין לחשוש שהמת הוא אדם אחר.

הרמב"ן (יג: בדפי הרי"ף) דוחה את התירוץ הזה של הראב"ד. לדעתו, לא מסתבר שנחשוש ליוסף בן שמעון שהגיע מעיר אחרת, ולא נחשוש ליוסף בן שמעון נוסף מאותה העיר. הסיבה לכך היא פשוטה: בגט כותבים לא רק את שמות האיש והאישה, אלא גם את שם העיר. האפשרות שהגט התחלף בגט של אדם מעיר אחרת קיימת, רק אם בנוסף לזהות בשמות האנשים, קיימת זהות גם בשמות הערים שבהן גרים שני האנשים. הסיכוי לזהות מושלמת כזו בין שני הגיטין הוא נמוך, ולכן אם באותה העיר אין אנו חוששים לגט של יוסף בן שמעון נוסף – קל וחומר שאין לחשוש לגט כזה מעיר אחרת.

ניתן להציע שני כיוונים לתרץ את שיטת הראב"ד:

א. ייתכן שלדעת הראב"ד קיים גורם אחר, המקטין את החשש לקיומו של יוסף בן שמעון נוסף באותה העיר. הראב"ד מניח, שאם אכן היה קיים אדם כזה בעירנו – היינו כבר שומעים על כך. העובדה שלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון באותה העיר, מהווה

³ תירוץ זה איננו מופיע בדברי הראב"ד שלפנינו, אך הוא מופיע בציטוט של דברי הראב"ד המובא במלחמות לרמב"ן (יג: בדפי הרי"ף).

ראיה לכך שאדם נוסף בשם זה איננו קיים כאן. ביחס לערים אחרות אין לנו מידע כזה, לכן יש לחשוש שבעיר כלשהי קיים אדם נוסף באותו השם, גם אם הסיכוי לכך הוא נמוך יחסית.

ב. לחלופין ניתן להסביר, שלדעת הראב"ד הגורם המשמעותי ביותר ביצירת החשש הוא היקף האוכלוסייה הנמצאת בספק זה. אוכלוסייתה של עיר אחת היא קטנה מכדי ליצור אצלנו חשש להחלפת הגט. החשש יכול להתעורר רק כאשר במסגרת הספק כלולה אוכלוסייה רחבה – אוכלוסיית כל העולם.

הרמב"ן עצמו מתרץ את הקושיה על הר"ף בדרך אחרת. לדעתו, במקרה של הגמרא במסכת יבמות קיים נימוק מיוחד להקל: "כאן נמצא – כאן היה". הרמב"ן מסביר על פי הגמרא, שהעדים העידו שאדם מסוים בשם יצחק ריש גלותא יצא מהעיר קורטובא ומת. ידוע לנו שיצחק ריש גלותא המוכר לנו אכן שהה בקורטובא. משום כך אנו רשאים להניח, שיצחק ריש גלותא המוכר לנו הוא האדם אשר נראה יוצא מקורטובא ומת. אין צורך לחשוש שיצחק ריש גלותא המוכר לנו הלך למקום אחר, ואדם אחר באותו השם הגיע לעיר זו ואחר כך יצא משם ומת. זאת, על סמך העיקרון "כאן נמצא – כאן היה".

הגר"א (אבה"ע י"ז ס"ק עב) מציין, שהעיקרון "כאן נמצא כאן היה" נתון במחלוקת בגמרא במסכת כתובות (עה:-עו:). רבא מציע הסבר למשנה שם על פי העיקרון "כאן נמצא כאן היה". רב אשי בהמשך הסוגיה מציע הסבר אחר למשנה, ונראה שלהלכה לא סומכים על העיקרון של רבא. הגר"א מסביר בדעת הרמב"ן, שרק בדיני ממונות לא סומכים על "כאן נמצא כאן היה", ואילו בדיני איסורים אפשר לסמוך על עיקרון זה.

ייתכן שאפשר לתרץ את שיטת הרמב"ן בדרך אחרת מזו של הגר"א. מהגמרא במסכת כתובות למדנו, שאי אפשר לסמוך על העיקרון "כאן נמצא כאן היה" כדי להכריע ספקות. אולם, במקרה שלנו המצב הוא שונה. העיקרון "כאן נמצא כאן היה" איננו בא להכריע ספק קיים, אלא לקבוע שהספק מעולם לא התעורר. כיוון שידוע לנו שיצחק ריש גלותא המוכר לנו שהה בעיר קורטובא זמן לא רב לפני האירוע – ברור לנו לחלוטין שהוא האדם שמת. במקרה כזה כלל לא מתעורר החשש שהגיע לשם ממקום אחר אדם נוסף בשם זה ממקום אחר, ואפשר להכריע בוודאות שהאשה מותרת.

כדי להמחיש עיקרון זה, נתייחס לחילוק דומה מסוגיה אחרת. הגמרא במסכת בבא בתרא (כג:) קובעת ש"רוב וקרוב – הולכים אחר הרוב". כך למשל, אם מצאנו ענבים בקרבת כרם של ערלה – אין אוסרים את הענבים. אמנם הענבים נמצאו קרוב לכרם

האסור, אך רוב הכרמים בעיר כשרים, ואנו מכריעים שהענבים שלפנינו הגיעו מהרוב והם מותרים.

הרמב"ן שם (כד: ד"ה אבל עינבי) מחלק בין מקרה שהענבים נמצאו **קרוב** לכרם האסור, לבין מקרה שהענבים נמצאו **בתוך** הכרם. רק במקרה הראשון אומרים "רוב וקרוב – הולכים אחר הרוב", ומתירים את הענבים. במקרה השני, העובדה שהענבים נמצאים בתוך הכרם גורמת לכך שהספק כלל לא מתעורר. ברור לנו שהענבים הגיעו מהכרם שבו נמצאו, על פי העיקרון "כאן נמצאו כאן היו", ולכן לא מכריעים את מעמדם של הענבים על פי הרוב והם אסורים. באותו אופן ניתן לומר אצלנו, שהעיקרון "כאן נמצא כאן היה" מלמד אותנו שכלל לא התעורר ספק, וברור לנו שיצחק ריש גלותא המוכר לנו הוא שמת.

לסיום פרק זה נזכיר תירוץ נוסף של המאירי:

"מכל מקום בזה של יבמות אין לחוש לשם מופלג כזה שגדור בכמה גדרים: יצחק, וריש גלותא, ובר אחתיה דרב ביבי. אלא שאין שיטת התלמוד מוכחת להפריש בעניינים אלו..."

(מאירי גיטין כו: ד"ה ואף על פי).

המאירי מציע לפרש, שבמסכת יבמות החשש להחלפה באיש אחר הוא קטן, כיוון שהשם "יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי" הוא שם נדיר ובלתי שגרת. אולם, המאירי מוסיף ומציין שאין ראייה מתוך הסוגיות לחלק כך בין סוגים שונים של שמות.

דברי המאירי מפנים את תשומת לבנו לבעיה כללית הקיימת בניסיון ליישם את הסוגיה הלכה למעשה. פרטים רבים מדי בסוגיה נותרו עמומים. האם יש חילוק בין שמות נפוצים לשמות נדירים? האם הדין חמור יותר כאשר כותבים בגט רק את שם האדם עצמו, ללא שם אביו? האם הדין קל יותר כאשר כותבים גם את שם הסב? בנוסף לכך, האם הדין מושפע מגודל העיר, וממספר האנשים הגרים בה? האם הוא מושפע מגודל השיירות העוברות במקום? שאלות אלו נותרות ללא מענה במסגרת הסוגיה, וקשה לקבוע להלכה גדרים ברורים לחשש להחלפת הגט.

סימנים דאורייתא או דרבנן

עסקנו עד כה בשני רבדים של הסוגיה: מתי הגט מוגדר כאבוד, ומהם החששות המתעוררים ביחס לגט המוגדר כאבוד. לסיום השיעור נתייחס בקצרה לרובד השלישי

בסוגיה – הדרכים להתגבר על החשש בגט אבוד. האמוראים מציעים שני תרחישים שבהם אין לחשוש להחלפת הגט, אף על פי שהוא נמצא בנסיבות שבהן החשש קיים:

”רבי ירמיה אמר: כגון דקאמרי עדים ימעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של יוסף בן שמעון... רב אשי אמר: כגון דקאמר נקב יש בו בצד אות פלונית, דהוה ליה סימן מובהק”

(גיטין כז:).

בתרחיש של רבי ירמיה אנו סומכים על גורם הבירור הטוב ביותר – עדים. כיוון שהעדים עצמם מעידים שמעולם לא חתמו על גט נוסף באותו השם, ניתן לסמוך על כך ולהכריע שהגט לא התחלף. רב אשי סומך על גורם בירור אחר – סימנים. אם הבעל נותן סימן מובהק לזיהוי הגט, ניתן להכריע על פי הסימן שזהו אכן הגט שלו.

בהמשך הסוגיה מדגיש רב אשי, שאפשר לסמוך דווקא על סימן מובהק, כגון כאשר הבעל אומר שהנקב נמצא ליד אות מסוימת. אם הסימן איננו מובהק, כגון כאשר הבעל אומר שיש נקב בגט אך אינו מציין היכן הנקב ממוקם – אין לסמוך על הסימן. הגמרא מבארת, שהדין כאן תלוי בשאלה האם סימנים הם דאורייתא או דרבנן. רב אשי הסתפק ולא הכריע בשאלה זו, ולכן קבע שאין להתיר את האישה על סמך סימנים⁴.

בשלב הראשון יש לברר מהו מעמדו ההלכתי של סימן מובהק. מדבריהם של מספר ראשונים נראה שסימן מובהק הוא גורם בירור אובייקטיבי במדרגה הגבוהה ביותר, והוא שקול לעדות. כך למשל כותב רש"י בסוגייתנו:

”ודווקא נקט רב אשי בצד אות פלונית, דהוי סימן מובהק, דאין עדות ברורה מו”
(רש"י גיטין כז: ד"ה ודווקא).

גם הר"ן סבר שסימן מובהק שקול לעדים (בבא מציעא כז. ד"ה איבעיא להו). לחלופין ניתן להבין שסימן מובהק איננו נחשב לגורם בירור אובייקטיבי כעדים, אלא אנו סומכים בעיקר על נאמנותו של הבעלים. העובדה שהסימן הוא מובהק נועדה להגדיל את הנאמנות הזו, שהרי לא סביר שהבעלים ניחש שיש בחפץ סימן כזה.

הגר"ד סבר, שמעמדם של סימנים מובהקים עומד במוקד מחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד. הרמב"ם (הל' גזילה ואבדה פי"ג ה"ג) עוסק בהשבת אבדה לאדם שהוחזק

4 מהגמרא במסכת בבא מציעא (כז-כח) עולה, שקיים סוג נוסף של סימנים גרועים, שלכולי עלמא אינם נחשבים כסימנים ואי אפשר לסמוך עליהם – עי"ש.

כרמאי. הרמב"ם פוסק שלא מחזירים לרמאי אבידה, גם אם הוא נתן סימן שאינו מובהק⁵. לא מבואר ברמב"ם מהו הדין בסימנים מובהקים. הראב"ד בהשגותיו על אתר מוסיף, שאפילו בסימן מובהק אין מחזירים אבידה לרמאי. לא ברור האם הראב"ד בא לפרש את שיטת הרמב"ם, או שהראב"ד הבין שלדעת הרמב"ם אפשר להחזיר אבידה לרמאי בסימן מובהק, והוא בא לחלוק עליו.

אם נבין שאכן נחלקו הרמב"ם והראב"ד בעניין החזרת אבידה לרמאי בסימן מובהק, ייתכן שהמחלוקת נובעת מתפיסות שונות בנוגע למעמדו של סימן מובהק. לדעת הרמב"ם, סימן מובהק נחשב כעדות וכבירור אובייקטיבי. משום כך אין חשיבות לכך שהאדם שלפנינו הוא רמאי, ואפשר לסמוך על הסימנים ולהשיב לו את האבידה. הראב"ד סבר שדינם של סימנים מובהקים מבוסס על נאמנות הבעלים. רמאי אף פעם לא נאמן על אבידתו, ולכן אי אפשר להחזיר לו את האבידה אפילו בסימן מובהק.

בשלב השני יש לברר מהו מעמדם של סימנים רגילים, שאינם מובהקים. למאן דאמר סימנים דרבנן, אין לסימנים האלה כל תוקף מדאורייתא, ובוודאי אי אפשר להשוות אותם לסימנים מובהקים. לעומת זאת, למאן דאמר סימנים דאורייתא – האם סימן שאינו מובהק שקול לסימן מובהק?

לפי הראב"ד, הסובר שאפילו סימנים מובהקים אינם בגדר של עדות, מסתבר שקיימת השוואה בין סימן מובהק לסימן שאינו מובהק. אמנם, כל אחד מסוגי הסימנים האלה מספק רמה שונה של בירור, ולכן הגמרא מסתפקת האם אפשר לסמוך על רמת הבירור של סימן שאינו מובהק. אולם מבחינה עקרונית מדובר באותו סוג של בירור, המבוסס על נאמנות הבעלים. אם נכריע שסימנים דאורייתא – כל סוגי הסימנים יהיו כלולים באותה הקטגוריה, ללא הבחנה עקרונית ביניהם.

לפי רש"י והרמב"ם, הסוברים שסימן מובהק הוא כעדות, יש להתלבט ביחס למעמדו של סימן שאינו מובהק. ייתכן שלמאן דאמר סימנים דאורייתא גם סימן כזה נחשב כעדות, ואפשר לסמוך עליו ללא עוררין. אולם, מסתבר יותר שאפילו אם סימנים דאורייתא, אין הם שווים לסימנים מובהקים. ספק הגמרא האם סימנים דאורייתא או דרבנן עוסק בשאלה האם אפשר להאמין לבעלים על פי סימן כזה, אך על כל פנים אין כאן בירור אובייקטיבי ברמה של עדות.

5 הרמב"ם אמנם כותב "סימנים מובהקין", אך מההקשר שם ברור שכוונת הרמב"ם לסימנים שאותם מקובל לכוונת סימנים שאינם מובהקים.

נפקא מינה לשאלה זו עשויה להיות במקרה ששני אנשים טוענים לבעלות על אותה האבידה, כאשר אחד מהם מביא סימן מובהק והשני מביא סימן שאינו מובהק. אם אכן קיים הבדל מהותי בין סוגי הסימנים – סימן מובהק הוא עדות ואילו סימן רגיל מבוסס על נאמנות – מסתבר שהאדם המביא סימן מובהק יגבר ויזכה באבידה. לעומת זאת, אם מבחינה עקרונית כל הסימנים האלה כלולים באותה הקטגוריה, נוכל לומר שאין עדיפות לסימן מובהק על פני סימן שאינו מובהק, ואי אפשר להכריע לטובת בעל הסימן המובהק.

בגמרא במסכת בבא מציעא (כח.) משתמע, שבכל מקרה יש לתת את האבידה לבעל הסימן הטוב יותר. אולם, השיטה מקובצת (שם) כותב בשם הראב"ד, שלמאן דאמר סימנים דאורייתא אין עדיפות לסימן מובהק על פני סימן שאינו מובהק, כפי שביארנו.

בסוגייתנו הגמרא מתלבטת האם סימנים דאורייתא או דרבנן לעניין זיהוי הגט. כפי שביארנו בתחילת השיעור, המקרה כאן שונה ממקרה רגיל של השבת אבידה. הבעל עצמו הוא שמצא את הגט. לפיכך אין לנו צורך בנאמנות שלו, אלא רק בבירור אובייקטיבי שזהו אכן הגט שאבד. לפיכך מסתבר לומר, שמוקד הדיון אצלנו איננו בנאמנות הבעלים על פי סימנים, אלא רק במידת הבירור האובייקטיבי שמעניקים הסימנים האלה. גם אם נכריע בסוגיות אחרות שסימנים דאורייתא, ואפשר לסמוך עליהם לעניין השבת אבידה, ייתכן שלא יהיה די בכך כדי לפשוט את הספק בסוגייתנו. הספק הזה יעמוד בעינו, כיוון שלא הכרענו האם סימנים מעניקים בירור אובייקטיבי או שכוחם מבוסס על נאמנות בלבד.

